

Utbildningsavdelningen

PLAN FÖR ATT STÄRKA ALLA BARNNS SPRÅKUTVECKLING

Bergs kommuns förskolor

Revideras i Förskolans pedagogiska nätverk april 2022

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Syfte.....	3
3	Styrdokument	3
4	Forskning kring språk, tal och kommunikation.....	5
4.1	Språkets olika områden.....	5
4.2	Generell språkutveckling	6
4.2.1	Taltrappan – språkljudens generella utveckling	7
4.2.2	Språklig uppmärksamhet - från helhet till delar	7
4.3	Kommunikation	8
4.4	Interkulturellt förhållningssätt	9
4.5	Flerspråkighet	9
4.6	Strukturerad och systematisk språkträning	10
4.7	Ordförråd	10
4.8	Litteratur och litteracitet	10
4.9	Lärmiljö	11
4.9.1	Pedagogers ledarskap och förhållningssätt	11
4.9.2	Mindre grupper	13
5	Metoder och förhållningssätt.....	14
5.1	Framgångsfaktorer i undervisningen	14
5.2	Förskola och hem.....	15
5.3	BAS-nivå – Lärmiljö, metoder och material	16
5.3.1	Lärmiljö	16
5.3.2	Metoder och material	17
	Referenser	18
	Bilagor.....	22
	1. Malmer: Matematik – ordlista A	22
	2. Röda tråden i läsförståelse från förskolan till åk 1	23

1 Inledning

Bergs kommun ingick juni 2018 ett samarbete med Skolverket för att stärka utbildningens kvalitet för alla barn och elever, i syfte att vända en nedåtgående trend gällande elevers kunskapsutveckling.

En insats i åtgärdsplanen var **Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA)** förskola. Insatsen bestod dels av Skolverkets *Läsluft*, modul ”*Flera språk i barngruppen*”, dels att specialpedagogerna under hösten 2019 samt 2020, genomförde observationer för att kartlägga förutsättningar av förskolans lärmiljö, parallellt med att pedagoger fick skatta sig själva i hur de arbetade med alla barns språkutveckling. Resultatet utifrån analyserna av genomförd kartläggning mynnade ut i *Plan för att stärka alla barns språkutveckling*.

I kapitel 3 återges en bakgrund utifrån våra styrdokument. Kapitel 4 handlar om barns språkutveckling i syfte att stärka insikter utifrån forskning och beprövad erfarenhet. Här lyfts bland annat generell språkutveckling och flerspråkighet. Även det främjande arbetet genom mindre barngrupper och ett interkulturellt förhållningssätt återges. Kapitel 5 syftar till att knyta ihop teori med praktik.

2 Syfte

Syfte med planen är att stödja pedagogerna vid planering och utförande av utbildningen för att undervisa språk- och kunskapsutvecklande i enlighet med styrdokumentens intentioner, utifrån alla barns behov, tidigare erfarenheter och intressen.

3 Styrdokument

Alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål (SFS 2010:800, 2010, 3 kap. 2§).

FN:s barnkonvention fastslår att: ”*Barnet har rätt att framföra sin mening i allt som berör det. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets mognad.*” (UNICEF Sverige, 2020, artikel 12)

Språk, lärande och identitetsutveckling hänger nära samman. Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt. Barnen ska erbjudas en stimulerande miljö där de får förutsättningar att utveckla sitt språk genom att lyssna till högläsning och samtala om litteratur och andra texter (Skolverket, 2019, s.8).

I vårt svenska skolsystem bygger läroplanerna på samspelsteorier där det socio-kulturella perspektivet utifrån Vygotskijs tankar dominerar. Detta innebär att man ser kunskap som något som skapas i samspel, i dialog mellan människor och mellan

människan och hennes omvärld. Vygotskij anser vidare att språk- och tankeutveckling påverkar barnets sociala och psykiska utveckling och att en god språkutveckling är en viktig förutsättning för barnets hela utveckling. När den mer kunnige (pedagogen) tar vid i barnets tidigare erfarenheter och kunskaper, hittas den proximala utvecklingszonen, och vidare utmaning möjliggörs (Säljö, 2014).

Skollag, barnkonvention och läroplan är de styrdokument som reglerar den undervisning och utbildning som vi bedriver. Alla som arbetar inom förskolan ska aktivt följa dessa styrdokument i sitt arbete.

4 Forskning kring språk, tal och kommunikation

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2019) fastslås att utbildningen ska ge barn förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang. För att nå dithän krävs att pedagoger arbetar systematiskt och strukturerat i undervisningen, använder ett rikt, nyanserat språk och bilder, konkret material, gester samt tecken som stöd. Genom att arbeta i mindre grupper skapas mer talutrymme för varje barn, pedagoger kan upptäcka och stötta barns olika behov av att utveckla språkets delar – form, innehåll och användning. Detta språkutvecklande förhållningssätt gynnar alla barns språkliga utveckling (Sterner & Lundberg, 2018; Skolverket, 2020).

4.1 Språkets olika områden

Språket kan delas in i tre olika områden – form, innehåll och användning. Varje del är viktig i språkutvecklingen och beskriver både hur barnet förstår och uttrycker talat samt skrivet språk (Eriksson, Habbe, Walther & Westlund, 2015).

Figur 1. Språkets delar (Eriksson, Habbe, Walther & Westlund, 2015)

- Form handlar bland annat om fonologi, språkljud, och grammatik, det vill säga hur ord uttalas och böjs samt hur man sätter ihop meningar.
- Användning omfattar förmåga att kommunicera och samspela med andra, pragmatik. Det handlar om hur man använder ögonkontakt, kroppsspråk och det talade och skrivna språket för att kommunicera.
- Innehåll handlar om språkets semantik, det vill säga de ord, uttryck och meningar man förstår och har lärt sig (Eriksson, Habbe, Walther & Westlund, 2015).

4.2 Generell språkutveckling

Ett viktigt uppdrag för pedagoger i förskolan är att arbeta med barnens språkutveckling och den viktigaste resursen för detta är pedagogen själv. Ett barns språk utvecklas i samspel med andra och pedagogens medvetenhet om detta har en stor betydelse. Det gäller att skapa tillit, tillfälle, talutrymme och tålmod. Det vill säga att ständigt samtala med barnen, ge dem tid att svara och att lyssna på svaren, men också att undervisa och utmana med nya ord och uttryck samt att läsa (Borghesi, 2019).

Att stödja barn i sin språkutveckling börjar i de närliggande och kontextbundna sammanhangen. För riktigt små barn är namngivning av objekt och handlingar den allra viktigaste inläringen. Både betoning och intonation kan användas medvetet för att barnet ska kunna koppla till exempel ljudbilden ”mjölk” med den där vita vätskan i muggen på bordet (Gjems, 2018).

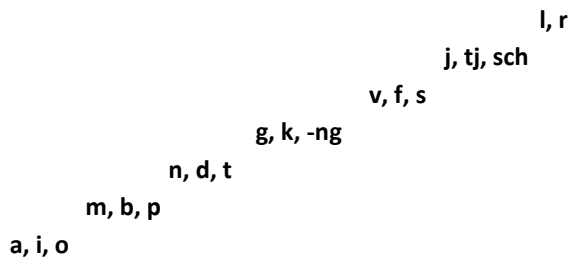
Genom musik, dans och sång i undervisningen ges barnen fler möjligheter att ta del av språkliga mönster som meningsbyggnad, språkljud och språkritm. När nya sånger tas upp illustreras ord och begrepp med rörelser eller bilder vilket placerar in orden i ett sammanhang som ger stöd åt begreppsförståelsen. Det talade språket stimuleras vidare genom samtal om vad sångerna handlar om. Ord som till en början endast används aktivt när barnen deltar i sångerna dyker med tiden också upp i deras tal (Ehrlin, 2013).

Nedanstående generella språkutveckling är en sammanfattning utifrån Karlsson (1999) och Espenakk (2013).

- Jollret utvecklas liknande i de flesta modersmål fram till ca 10 månaders ålder då jollret alltmer präglas av det språk som talas i omgivningen; ljud(fonem), ord och språkmelodi.
- Ett barn som är ca 1 år brukar kunna säga något enstaka ord som till exempel ”Kaka” och det motsvarar en hel mening, som ”Jag vill ha en kaka”. Men om barnet skakar på huvudet samtidigt som det säger kaka, betyder det att ”Jag vill inte ha en kaka”.
- Vid 2 års ålder börjar barn att imitera vuxna och klarar meningar med ca två ord. De kan hämta en sak du ber om ”Hämta nallen” samt peka på kroppsdelar när du säger ”Var är näsan?”
- Vid 2,5 - 3 (4) årsålder kan barn börja stamma. Oftast är det ingen riktig stamning utan ordförrådet ökar så kraftigt att barnet inte hinner med att tänka. Detta går vanligtvis över av sig själv. De använder meningar med tre till sex ord. De förstår även meningar med två-tre uppmaningar som ”Gå till ditt rum och hämta nallen”.
- Vid 4 års ålder har barnet kommit långt i språkutvecklingen. Det märks då barnen tar efter vuxnas sätt att prata alltmer. Vid den här åldern njuter barn av rim, ramsor och att leka med ord. De är pratglada.

- Vid 5 års ålder är det roligt att föra ett samtal, eftersom nästan allt intresserar dem.
- Vid 5 – 6 års ålder börjar intresset vakna för bokstäver och siffror. Medvetenheten kring språkets form ökar, rim, grammatiska reflektioner som singular/plural, motsatsbegrepp intresserar och stimulerar utvecklingen vidare.

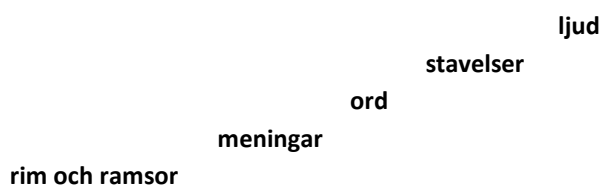
4.2.1 Taltrappan – språkljudens generella utveckling

Figur 2. Fritt efter taltrappan (Jakobson, 1941)

Barn har olika lätt för att lära sig ord och ljud och det behöver inte vara något onormalt. Barns uttalsutveckling visar på individuella varianter och det kan vara svårt att förutse vilka språkljud som befäst först och sist. Detta kan även påverkas utifrån modersmålets olika ljud- (fonem) kombinationer. Men i allmänhet stämmer teorin (Jakobson, 1941) om att de språkljud som bildas framme i munnen, labialer och dentaler (b, p, m, t, d, n) kommer före de språkljud som formas bak i munnen, velarer (k, g, -ng). Sch/tj-ljud, u/y-ljud och konsonantkombinationer och ljud som tv-, fj-, spr-, kan barn ha svårt med upp i 6–7 årsåldern (Karlsson, 1999; Espenakk, 2013).

4.2.2 Språklig uppmärksamhet - från helhet till delar

Figur 3. Fritt efter språklig uppmärksamhet (Lundberg, Frost & Peterson, 1988)

Ovanstående trappa är ett sätt att åskådliggöra hur barn generellt utvecklar fonologisk medvetenhet. På första trappsteget börjar barnen uppmärksamma rim och ramsor. Nästa steg börjar barnen att förstå innebörden av meningar. Därefter kan barnet dela upp meningar i ord. Sedan kommer stavelser och till sist ljuden (fonemen). När barnet kan dela upp ordet i stavelser och ljud har de lärt sig segmentera (ta isär). Kan barnet dessutom fokusera på det enskilda ljudet, gör barnet en analys och slutligen utifrån detta klarar barnet att dra samman ljud till ord, en syntes görs. Behärskar barnen dessa bitar i språket är de på god väg mot en fonologisk medvetenhet – att kunna gå ifrån ordets betydelse till hur ordet låter (Lundberg, Frost & Peterson, 1988).

4.3 Kommunikation

Fungerande kommunikation är en förutsättning för lärande. Allt mänskligt samarbete bygger på att vi kan kommunicera med varandra och då behövs en sändare och en mottagare. Från vår första dag börjar vi kommunicera, en förmåga som genom stöd och respons utvecklas; ljud, kroppsrörelser, mimik, skrik, gester, ljud, tecken, bild, AKK-Alternativ och kompletterande kommunikation (SPSM, 2020a), TAKK-Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (SPSM, 2020b), ord, meningar, text och så vidare. För att kunna delta och påverka i förskolans gemenskap samt få förutsättningar att nå utbildningens mål behöver barnen en miljö där omgivningen anpassar kommunikationen efter behoven (Tufvesson, 2015)

Kommunikation innebär en möjlighet att förmedla vad man vill och tänker samt att ta del av andras önsknings och erfarenheter. Detta innebär att tecken som stöd och bilder aktivt används i vardagen, inne som ute, och är tillgängliga för både pedagog och barn (Sandberg, 2013). Ett aktivt arbete med detta stöd är en del i ett språkutvecklande arbetssätt för att stärka förståelsen för känslor, ord, begrepp och specifika ämnen/området. Användning av bilder och konkreta föremål bromsar även upp talhastigheten vilket ger tid för eftertanke, formulering och val av bild som stöd i kommunikationen (Tufvesson, 2015).

4.4 Interkulturellt förhållningssätt

Figur 1. Interkulturellt arbetssätt. (Enskede-Årsta-Vantörs språkprogram, rev.2015)

En språklig och kulturell mångfald ska vara en utgångspunkt för arbetet i en högkvalitativ förskola. Att mötas, lyssna till och lära av varandra är några förutsättningar för ett interkulturellt förhållningssätt mellan förskolan och hemmet. Att visa ömsesidig respekt och nyfikenhet likaså. Förskolan är viktig för alla barn och att gå i en högkvalitativ förskola ger en bra grund för en positiv kunskaps- och personlighetsutveckling (Cummins, 2017; Lahdenperä, 2004; Skans, 2011).

4.5 Flerspråkighet

Att stödja barn i sin andraspråksutveckling skiljer sig inte mycket från att stötta småbarn i sin första språkutveckling – i det närliggande och kontextbundna orden; mamma, pappa, lampa. Att lära sig svenska som andraspråk handlar om samma sak; enklast att skaffa erfarenheter och lära sig ett nytt språk i konkreta här-och-nu-sammanhang. Allt eftersom vidgas det till ett bredare språkligt område som inte är kontextbunden. I förskolan kan pedagoger i temaarbeten bearbeta till exempel ord i en saga utifrån ett genrepedagogiskt arbetssätt samt ta stöd av vårdnadshavare för att uppmuntra användandet av ord, ramsor och sånger på fler språk (Johansson & Sandell Ring, 2012).

Espenack (2013) förklarar att barn använder sina språk i olika *domäner*. Exempelvis kan till exempel arabiska vara starkast med mamma, teckenspråk med pappa och

svenskan på förskolan. Det är viktigt att se alla barns språkutveckling som en helhet - vad kan barnet totalt på alla sina språk, det är det som räknas (Sandvik & Spurkland, 2014).

Begreppet *transspråkande* (Håland Anveden, 2020) är ett förklarande uttryck och åsyftar användning av alla våra språkliga resurser vid kommunikation med andra och det inre språket; tänkandet. I Läslyftet (Cummins, 2017) – återges forskning som påvisar att alla språk hör ihop och ger draghjälp åt varandra. Med andra ord är det av stor vikt att pedagoger förmedlar denna kunskap till vårdnadshavarna och uppmuntrar till användning av alla språk i hemmet och att pedagoger gör detsamma i förskola (Svensson, 2019).

4.6 Strukturerad och systematisk språkträning

Systematisk språkträning i förskolan ger goda resultat på alla barn men framför allt för de som är i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter (Kjeldsen, 2019).

Sterner och Lundberg (2018) skriver om vikten av planerade systematiskt strukturerade språklekstillfällen varje dag i veckan och inte stanna vid enbart spontan lek med språk.

4.7 Ordförråd

Ordförrådet hos fyraåringar är en avgörande faktor för hur bra barnen klarar sig i skolan längre fram (Gjems, 2018). Redan vardagssamtalen med ettåringar på förskolan är en viktig grund för god språkutveckling. Barn lär sig språk som allra bäst när de är engagerade i något och att uppmuntra språk mitt i leken kan vara minst lika effektivt som särskilda språkstunder eller högläsning. Pedagoger använder alldeles för många slutna frågor vid kommunikation med barn. I stället för att fråga ”är du hungrig?” eller ”vill du gunga?” ska vi använda fler nyfikna och öppna frågor med Vad? Hur? och Varför? och uppmuntra barnen att dela med sig av sina egna tankar och ge utrymme, tid, att formulera sig (Gjems, 2018). På så vis stöttas barnet att använda ord i olika sammanhang och situationer för att befästa kunskap och ords olika betydelse.

Cummins (2017) påpekar, och anges i läslyftet, vikten av att arbeta med ord och begrepp på barns alla språk, och förespråkar att vårdnadshavare ska tas med i det ordförrådsutvecklande arbetet, be dem översätta och/eller samtala hemma om aktuella ord och begrepp. Vårdnadshavarna är det viktigaste barnen har och om förskolan lyckas att stödja och uppmuntra dem att tala modersmålet hemma, gynnar det också barnen.

4.8 Litteratur och litteracitet

Barn har mycket olika tillgång till böcker och annan skriven text i hemmet. En del barn möter rikligt med text och samtal om text under de första levnadsåren medan andra har väldigt begränsad tillgång till bådadera. Tidig tillgång till skriftspråket via

litteratur i olika genrer, både skönlitteratur och faktamässiga böcker, sakprosa har stor betydelse. Det mer teoretiska och kunskapsrelaterade språket, skolspråket, finns i första hand i skrivna texter, till exempel i barnböcker. I högläsning får barnen uppleva en mer komplex meningsbyggnad och fler ovanliga uttryck och ord än i dagligt tal – ordförrådet utökas. Det är därför viktigt att förskolan skapar en textrik miljö och att pedagogerna uppmuntrar hemmen till detsamma (Cummins, 2017).

Litteracitet innebär att kunna förstå och använda sig av skriftspråket på ett sätt som krävs i det omgivande samhället och som är av värde för individen. Det innefattar förutom läsförståelse och skrivkunnskap även förmågan att använda tal, bilder och symboler i direkt eller indirekt koppling till skrift (Sheridan & Williams, 2018).

4.9 Lärmiljö

Ett främjande arbete i förskolan är att skapa tillgängliga lärmiljöer både ute och inne, gällande den fysiska, sociala och pedagogiska miljön (Tufvesson, 2015). I Skolverkets kunskapsöversikt gällande Undervisning i förskolan, framkom att en främjande lärmiljö består till viss del av att bygga på det barnet riktar intresset mot. Det handlar även om att som pedagog medvetet rikta barnets intresse mot ett nytt innehåll och utmana barnen mot ny kunskap (Sheridan & Williams, 2018).

För att utbildningen i förskolan ska bli rolig, trygg och lärorik behöver barnen få uppleva att vardagen är begriplig, hanterbar och meningsfull. Därför behöver pedagoger medvetet skapa förutsägbarhet och stötta barnen att få kontroll på vad som ska hända under dagens alla moment. Detta förtydligas och förstärks genom bild- och teckenstöd (Edfelt, Jahn, Reuterswärd & Sjölund, 2019).

4.9.1 Pedagogers ledarskap och förhållningssätt

Tuomela har fokuserat på pedagogernas förhållningssätt till språket i sina studier. Hans resultat pekar på att desto högre medvetenhet hos pedagogerna om vad de säger och hur språket används desto mer utvecklas barnens språk. Använder pedagogerna ett nyanserat språk lär sig barnen fler ord (Tuomela, 2012).

Barnet behöver *scaffolding*, vilket ungefär betyder stöttning, men *scaffolding* omfattar även att pedagogen ger stöttning efter behov i syfte att barnet sen kan utföra liknande uppgifter själv senare. *Scaffolding*, kan då erbjudas både med en genomtänkt planering samt genom lyhörddhet och flexibilitet i stunden. Den kan ske via ord, mimik, ögonkontakt och kroppsspråk. *Scaffolding* är inte alltid synlig för omgivningen, den kan ske i det dolda, i mötet med enskilda barn (Pihlgren, 2017). Utifrån det sociokulturella perspektivet på lärande är det viktigt med interaktion och samtal; spontana och planerade tillfällen i vår undervisning. Språket utgör grunden i ett komplext system där alla utvecklingsområden står i ömsesidig beroendeställning till varandra (Säljö, 2014).

Pedagoger behöver ha höga förväntningar på barnen, men också ge mycket stöd och uppmuntran så att barnen kan gå vidare i lärandet tillsammans med andra, fastslår

Persson (2013) i sin forskning. Barnen måste få meningsfull undervisning i naturliga sammanhang med pedagogerna som främjar barnens språkutveckling under hela dagen. För att garantera en hög kvalitet behöver innehållet i utbildningen diskuteras, vara förankrat i forskningen och prövas i praktiken. Förskolan har en betydelsefull roll för att utjämna sociala och kulturella skillnader och främja en förskola för alla.

Zimmerman (2019) har forskat kring könsnormer och normer kring maskulinitet bland barn och ungdomar, samt demokratifrågor i förskola och skola. Några påverkansfaktorer som han funnit som kan främja skolframgångar för alla barn är att pedagogers språkutvecklande förhållningssätt till pojkar respektive flickor behöver lyftas och jämsställas. I dagsläget ges flickor mer språklig stimulans av vuxna och får därför ett försprång in i skolans värld då de lärt sig ställa frågor, samtala och förhandla. Pedagoger behöver vara tydligare i sitt ledarskap för att förändra barns ojämlika villkor och förbättra dessa genom att ha ett språkutvecklande förhållningssätt gentemot alla barn.

Även vårt sätt att tala om kunskap och lärande behöver ses över. Vi ska istället för ”Oj vad du kan” säga ”Oj, tänk vad du har lärt dig!” - betona och visa att man lär sig genom övning/träning och en viss ansträngning. Kunskap förvärvar man, det är inget som man bara har. Vi ska göra detta naturligt som utgångspunkt redan för det lilla barnet för att främja barnet i det fortsatta lärande genom att lära ut studieteknik och skapa en grund för en ”plugg-kultur” bland alla barn. Pedagoger ska konsekvent avbryta och hålla en nolltolerans gällande ”skoj-retning” – speciellt mellan pojkar-pojkar för att stävja en negativ grabbiga attityd, vilket skapar en social kostnad för flickor då de störs när pojkar hamnar i bus och bråk. Dessa studiehindrande handlingar för både pojkar och flickor och kan eskalera och skapa en ”anti-plugg” kultur bland pojkar i senare skolgång (Zimmerman, 2019).

Zimmerman (2019) fastslår att det krävs tydliga pedagoger som leder undervisningen i förskola och skola, och/som inte anammar jargongen där pojkar ska vara tuffa och tåliga och inte får visa sig ledsna. Ordval som ” Tuff frilla, Bosse” undviks och pedagoger ger istället alternativ och undervisar hur man tar kontakt, ber om hjälp, samtalar och ger komplimanger. Pedagoger ska vara observant och stärka även pojkarnas språkutveckling, tydliggöra utbildningen och stötta alla att bli en del i gruppen/klassen.

4.9.2 Mindre grupper

Uppdelning i mindre grupper skapar ökat talutrymme för alla barn vilket underlättar pedagogers insamlande av underlag för vidare planering av undervisningen. I den mindre gruppen kan pedagoger kartlägga språkutveckling för att utveckla och anpassa undervisningen utifrån behov av stöttning och utmaningar gällande språkets delar – form, innehåll och användning. En åtgärd för att nå jämlik fördelning av talutrymmet är metoderna *Rundan* och *EPA* (enskilt-par-alla) (Tuomela, 2012; Sandell Ring, 2020).

Tuomela (2012) menar att språket utvecklas i högre grad om man tillämpar arbete i mindre grupper där barnen har bättre möjlighet att göra sin röst hörd. En mindre grupp bestående av en pedagog och fem barn får mer taltid var under 20 min, än vad en stor grupp med två pedagoger och tio barn får var, på dessa 20 min. I de mindre grupperna är det lättare att föra ett samtal tillsammans. Han lyfter också leken som en viktig komponent för att barnen ska få ytterligare utrymme till att uttrycka sitt talspråk.

5 Metoder och förhållningsätt

Kommande kapitel är en bearbetning av våra styrdokument samt ovanstående forskningsöversikt till praktiskt arbete i utbildningen och som tidigare nämnts syftar det till att knyta ihop teori med praktik. All personal inom våra förskolor ska tänka på följande i praktiken.

5.1 Framgångsfaktorer i undervisningen

- Tydligt ledarskap – på organisations- och rektorsnivå, med insyn i och kunskap om det dagliga pedagogiska arbetet. Skapar tid för såväl planering som reflektion vilket möjliggör ökad kvalitet för barnen i förskolan. Gemensam reflektion och kollegialt lärande är avgörande i det systematiska kvalitetsarbetet med/av/i utbildningen.
- Tydliga, relationsskapande och engagerade pedagoger
- Nära samverkan med vårdnadshavare
- Målstyrd undervisning
 - Barn erbjuds rik stöttning/scaffolding utifrån förutsättningar och behov
 - Barn får utveckla språk- och ämneskunskaper parallellt
 - Barn ges stort talutrymme samt många och varierade möjligheter till interaktion, i helgrupp och i mindre grupper
 - Höga förväntningar
 - Kognitivt utmanande - proximala utvecklingszonen
 - Leken används som verktyg för lärande både inomhus och utomhus
 - Meningsfulla situationer och sammanhang
 - Modersmål används som resurs i undervisningen
 - Nolltolerans mot skojbråk
 - Utgå från barns tidigare erfarenheter, intressen och behov

5.2 Förskola och hem

Förskolan ska ge alla föräldrar inblick och delaktighet i arbetet med barnens språk- och kunskapsutveckling. Dessutom krävs ett bra samarbete med vårdnadshavarna för att göra utbildningen så bra som möjligt för barnen.

- Relationsskapande
 - Etablera goda relationer med vårdnadshavare och vårda dessa i samverkan kring barnens utveckling genom regelbunden kontakt.
- Underlag för undervisning
 - Ställ nyfikna och öppna frågor för att nå barnens tidigare och nya erfarenheter, behov och intressen.
 - Använd vårdnadshavare som en resurs i undervisningen för översättning av aktuella tema-ord/begrepp.
- Vårdnadshavares förståelse för språkinlärning
 - Information om vikten av att tala modersmålen i hemmet.
 - Samtala med vårdnadshavare om språkutveckling och lärande.
- Delaktighet
 - Samla **aktuell** information (strukturerat) till vårdnadshavare på SchoolSoft samt på en anslagstavla i entrén. Bilder som stöd används för att göra informationen mer tillgänglig.
 - Gör utbildningen synlig och tydlig genom aktuella bilder och text i verksamhetsloggen på SchoolSoft, på dokumentationsvägg i barnhöjd, samt muntligt i den dagliga kontakten. Bilder som stöd används för att göra innehållet mer tillgänglig och uppmuntrar till dialog mellan barn, vårdnadshavare och pedagog.
- Vid behov, använd tolk

5.3 BAS-nivå – Lärmiljö, metoder och material

BAS-nivån ska användas för att nå ett språkutvecklande förhållningssätt i undervisningen. Språkutvecklande förhållningssätt innebär att bekräfta, uppmärksamma, berika, fråga och synliggöra barnens språk och kommunikation.

I förskolans olika lärmiljöer, inom- och utomhus, ska följande finnas i barnhöjd och aktivt användas.

5.3.1 Lärmiljö

Bildstöd för en mer begriplig vardag för alla barn

- Aktivitetsschema för inomhus- och utomhuslek
- Bilder och tecken som stöd för samtal, aktivitetsval och känslor
- Bilder och tecken som stöd i undervisningen/samling/aktivitet/lek/
- Bilder, tecken och hjälpmedel som stöd för övergångar
- Dagsschema, veckodagar i färg
- Inspirerande aktivitetsbilder i våra lärmiljöer
- Ord-, sak- och dörrskyltar (namnge era rum) samt bild/symbol, tecken.
- Schema för handtvätt
- Schema för påklädning
- Schema för toalettbesök
- Skyltar med text, tecken och bild för sortering och ordning av lekmaterial

Struktur för att skapa ordning, trygghet och lugn inom- och utomhus för alla barn

- Använd hyllor, skärmar eller skåp för att dela av rum i olika lärmiljöer
- Fasta platser vid matbord, samling och eventuellt även högläsning
- Minimera bakgrundsljud i barns lärmiljö
- Minimera det visuella bullret.
 - Förvara material som ej är aktuellt i förråd eller i enhetliga förvaringslådor, på hyllor och i skåp
- Namnskyltar på hyllor, lådor mm
- Organisera och planera för olika utomhusmiljöer
- Sorterat material
 - Bild/symbol, tecken och text på lådor och hyllor
- Säkerställ god belysning för att tillgängliggöra undervisningen

5.3.2 Metoder och material

Stöttning i språkutveckling och språkljudsträning för alla barn

- Litteratur i olika genrer anpassade för 1 – 6 åringar
- Munmotoriska lekar, sagor och övningar
- Praxis
- Rim och ramsor
- Sång, dans, rytm och musik

Stöttning i matematik- och skriftspråksutvecklingen för alla barn

- Böcker och högläsning
- Ord-, sak- och dörrskyltar (namnge era rum) + bild/symbol, tecken och text
- Siffror, alfabet, klockor – analoga och digitala, termometer
- Skrivhörna
- Rim och ramsor
- Sång, dans, rytm och musik

Stöttande metoder för lärande

- EPA (ensam – par – alla)
- Rundan

Stödmaterial i språk- och kunskapsutvecklande arbete

- Malmer: Matematik-ordlista A och B (se bilaga 1)
- Litteratur, tvillingböcker, pekböcker, böcker med två-ord-meningar etc.
- Före Bornholmsmodellen
- TRAS
 - Kartläggningsmaterial
 - TRAS-tips
- AKK (Alternativ och kompletterande kommunikation)
 - Bilder som stöd och övrig anpassning efter behov med till exempel signaler, ljud, gester, föremål, tecken, rörliga bilder och taktila bilder eller symboler.
 - TAKK (Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation)
- Digitala verktyg och program
 - Dator
 - Lärplatta
 - Mobiltelefon
 - Polyglutt
 - Projektor
 - Smartboard
 - UR play
 - Widgit

Referenser

- Borghesi, L. (2019) *Bättre språkutveckling i förskolan*. Blogginlägg Språkcentrum Mölndals kommun 2019-12-12. Hämtad 11 november 2020, från <https://www.molndal.se/pedagog-molndal/bloggar/sprakcentrum-molndals-blogg/sprakcentrumbloggen/2019-12-12-battre-sprakutveckling-i-forskolan.html>
- Cummins, J. (2017) *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur
- Edfelt, D., Jahn, C., Reuterswärd, M. och Sjölund, A. (2019) *Tydliggörande pedagogik i förskolan* (Första utgåvan). Stockholm: Natur & Kultur
- Ehrlin, A. (2013) *Förskolans musikaliska kompetens*. Förskoleforum. Publicerat 2013-02-26. Hämtad 2020-12-01 från <https://forskoleforum.se/artiklar/forskolans-musikaliska-kompetens>
- Enskede-Årsta-Vantörs språkprogram*. Stockholm stad. Hämtad 2020-11-30 från <https://docplayer.se/3116866-Sprakprogram-for-forskolorna-i-enskede-arsta-vantors-enskede-arsta-vantors-stadsdelsforvaltning.html>
- Eriksson, I., Habbe, M, Walther, M. & Westlund, A. (2015) *Arbeta med språkstörning i förskola och skola*. Hämtad 2020-11-30 <https://webbutiken.spsm.se/arbete-med-sprakstornig-i-forskola-och-skola/>
- Espenakk, U (2013) *TRAS Observation av språk i dagligt samspel* (Rev. utg). Helsingborg: Nypon.
- Gjems, L. (2018) *Tidig litteracitet ger försprång*. Förskoleforum. Publicerat 2018-12-20. Hämtad 11 november 2020, från <https://forskoleforum.se/artiklar/tidig-litteracitet-ger-forsprang-0>
- Håland Anveden, P. (2020). *Den inkluderande förskolan: en handbok*. (Tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, B. & Sandell Ring, A. 2012. *Låt språket bära – genrepedagogik i praktiken*. Stockholm. Hallgren & Fallgren Studieförlag
- Jakobson, R. (1941) *Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze* Uppsala: Almqvist och Wiksells Boktryckeri
- Karlsson, Y. (1999) *Språkeri språkera* (lärarhandbok med kopieringsunderlag). (1. uppl.) Stockholm: Almqvist & Wiksell

Kjeldsen, A-C. (2019) *Långsiktiga effekter av systematiska språklekar i förskolan*. Publicerad i Skolporten 2019-10-14. Hämtad 15 oktober 2020, från <https://www.skolporten.se/forskning/intervju/langsiktiga-effekter-av-systematiska-spraklekar-i-forskolan/>

Lahdenperä, P. (2004) *Interkulturell pedagogik - vad, hur och varför?* i Lahdenperä, Pirjo (red.) *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Lundberg, I., Frost J. & Peterson O. (1988) *Preschool language and metalinguistic skills are links to reading success* Publicerad Cambridge University Press: 28 November 2008. Hämtad 17 september 2020, från <https://www.cambridge.org/core/journals/applied-psycholinguistics/article/preschool-language-and-metalinguistic-skills-are-links-to-reading-success/E2C2FAEAA017039280D02217AE88FAD0>

Malmer, G. (2002). *Bra matematik för alla: nödvändig för elever med inlärningsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, S. (2013). *Förskolans betydelse för barns utveckling, lärande och hälsa*. Malmö stad. Hämtad 2020-11-30 från <http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/17398/F%c3%b6rskolans%20betydelse%20f%c3%b6r%20barns%20utveckling%2c%20l%c3%a4rande%20och%20h%c3%a4lsa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Pihlgren, A (2017) *Undervisning i förskolan: att skapa lärande undervisningsmiljöer*. (Första utgåvan). Stockholm: Natur & Kultur.

Sandberg, A (red.) (2013) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd* (uppl.1:4) Lund: Studentlitteratur.

Sandell Ring, A (2020) *Språk, lärande och identitet* Artikel i *Flera språk i barngruppen*, Skolverket, 2020. Hämtad 2020- 11-30 från https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/F%C3%B6rskola/035-flera-sprak-i-barngruppen/del_03/Material/Flik/Del_03_MomentA/Artiklar/M35_Fsk_03A_01_identitet.docx

Sandvik, M och Spurkland, M. (2014) *Språkstimulera och dokumentera i den flerspråkiga förskolan*. Johanneshov: TPB.

SFS 2010:800. (2010). *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Sheridan, S. & Williams, P. (red.) (2018). *Undervisning i förskolan en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 9 november 2020, från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/kunskapsoversikter/2018/undervisning-i-forskolan---en-kunskapsoversikt>

Skans, A. (2011) *En flerspråkig förskolas didaktik i praktik*. Hämtad 2020-12-02 från http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/11603/2043_11603%20Skans.pdf

Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. (Sjätte upplagan). Stockholm: Skolverket. Hämtad 14 oktober 2020, från <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4206>

Skolverket (2019) *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 15 oktober 2020, från <https://www.skolverket.se/getFile?file=4001>

SPSM (2020a) *AKK*. Hämtad 2020-12-03 från <https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/sprak-och-kommunikation/alternativ-och-kompletterande-kommunikation/>

SPSM (2020b) *TAKK*. Hämtad 2020-12-03 från <https://www.spsm.se/for-laromedelsproducenter/producera-tillgangliga-laromedel/egenskaper-och-funktioner-som-okar-tillgangligheten/tecken-som-akk/>

Sterner, G. & Lundberg, I. (2018) *Före Bornholmsmodellen: Språksamlingar i förskola* (Andra upplagan). Stockholm: Natur & Kultur

Svensson, G. (2019). *Greppa flerspråkigheten: en resurs i lärande och undervisning*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 9 oktober 2020, från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2018/greppa-flersprakigheten>

Säljö, R. (2014) *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv* (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Tufvesson, C. (2015). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning: förskola och skola: handledning*. (Tredje upplagan). Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten Hämtad 2020-11-28 <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/handledning-till-varderingsverktyg-for-tillganglig-utbildning.pdf/>

Tuomela, V. (2012) *Förskolan där orden flödar*. Publicerad i Språktidningen, nr 6. Hämtad 25 november 2020, från <https://spraktidningen.se/artiklar/2012/09/forskolan-dar-orden-flodar>

UNICEF Sverige (2020) *Barnkonventionen*. Hämtad 2020-12-03 från <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#kort-version>

Zimmerman, F. (2019) *Tio orsaker till varför pojkar presterar sämre i skolan – och vad vi kan göra åt det!* Artikel publicerad i Kunskapsskolan, Jubileumsrapport #1, 2020. Hämtad 11 november 2020, från

[https://www.kunskapsskolan.se/download/18.11ed9dea171ac3dd151124b9/1588684735004/Jubileumsrapport1%20\(2\).pdf](https://www.kunskapsskolan.se/download/18.11ed9dea171ac3dd151124b9/1588684735004/Jubileumsrapport1%20(2).pdf)

Bilagor

1. Malmer: Matematik – ordlista A

A. Benämningar för till exempel Färg, Form, Storlek, Utseende			
B1. Jämförelseord <i>HUR</i> ?			
1. Storlek	Stor	Större	Störst
	Liten	Mindre	Minst
2. Antal	Många	Fler	Flest
	Få	Färre	(Färst)
3. Kvantitet (Volym)	Mycket	Mer (mera)	Mest
	Litet	Mindre	Minst
4. Massa (Vikt)	Tung	Tyngre	Tyngst
	Lätt	Lättare	Lättast
5. Längd	Lång	Längre	Längst
	Kort	Kortare	Kortast
6. Höjd	Hög	Högre	Högst
	Låg	Lägre	Lägst
7. Bredd	Bred	Bredare	Bredast
	Smal	Smalare	Smalast
8. Tjocklek	Tjock	Tjockare	Tjockast
	Tunn	Tunnare	Tunnast
9. Ålder	Gammal	Äldre	Äldst
	Ung	Yngre	Yngst
10. Pris	Dyr	Dyrare	Dyrast
	Billig	Billigare	Billigast

Malmer: Matematik – ordlista B

B2. Ord som ofta används i kombination med jämförelseord			
Alla	Hälften	Halv	Hälften så mycket
		Dubbelt	Dubbelt så mycket
Ingen	Ingenting	Knappt	Nästan
Någon	Någonting	Drygt	Ungefär
Lite mer än	Lite mindre än	Resten	Ringa
Udda	Jämn	Full	Tom
C. Lägesord <i>VAR</i> ?			
I		Framför	Utanför
På	Ovanpå	Bakom	Innanför
Över	Överst	Bredvid	Ovanför
Under	Underst	Mellan	Nedanför
Först	I början	Högst upp	
Sist	I slutet	Längst ner	
Före	I mitten	Nära	
Efter	Mitt på	Närmast	
Upp	Uppåt	Fram	Till vänster
Ner	Neråt	Bak	Till höger
D. Tidsord <i>NÄR</i> ?			
Nu	I dag	I går	Snart
Då	I morgon	I förrgår	Nyss
Förr	I övermorgon	I fjol	Sedan
Alltid	Ständigt	Om en stund	Strax
Aldrig	Sällan	För en stund	Sedan
Ofta	Ibland	Längesedan	
Oftast	Emellanåt	Varje (varannan)	Dag

2. Röda tråden i läsförståelse från förskolan till åk 1

	Förskoleklass	Kunskapskrav i läsförståelse i slutet av åk 1
Förskolan	Rim/Ramsor	Eleven kan läsa meningar i enkla, bekanta och elevnära texter genom att använda Ljudningsstrategi och helordsläsning på ett delvis fungerande sätt. Genom att kommentera och återge någon för eleven viktig del av innehållet på ett enkelt sätt visar eleven begynnande läsförståelse. Med stöd av bilder eller frågor kan eleven också uppmärksamma när det uppstår problem med läsningen av ord eller med förståelse av sammanhanget och prövar då att läsa om och korrigera sig själv. I samtal om texter som eleven lyssnat till kan eleven föra enkla resonemang om texters tydligt framträdande innehåll och jämföra detta med egna erfarenheter.
Lyssna på ljud	Rytm, sång	
Härma och jämföra ljud	Meningar/Ord	
Urskilja ljud	Stavelser	
Stavelser	Begynnelseljud	
Ord	Syntes	
Begynnelseljud	Segmentering	
Sammansatta ord	Alfabetet	
Meningar	Högläsning	
Ljudsyntes/ Ljudsegmentering	Skriva	
Rim/Ramsor	Läsa	
Rytm, sång	Hitta språket	
Högläsning	Hitta matematiken	
Bokprat		
Lekläsa		
Lekskriva		